

Lied 713, ‘Wij moeten Gode zingen’

Zingen op bevel!

De huidige generatie vijftigplussers, afkomstig uit een protestants milieu, is er waarschijnlijk mee opgegroeid. Zo’n vijfenveertig jaar geleden was er immers iedere week zendtijd ingeruimd voor het Lied van de week, zowel op radio als op televisie. Naar aanleiding hiervan werd op vele lagere scholen wekelijks een nieuwe lied ingestudeerd.

Mocht die uitzending gemist zijn, dan was er altijd nog de cassette, bestaande uit twaalf langspeelplaten onder de titel *Zingt voor de Heer een nieuw gezang*, waarop bijna alle liederen van het destijds nieuwe *Liedboek voor de kerken* (1973) waren opgenomen. Veertig jaar na dato heeft ‘Wij moeten Gode zingen’ in het *Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk* (2013) wederom een plaats gekregen, als Lied 713. Organist en componist Geerten Liefing verzorgde voor dit nummer de muziekbijlage met een orgelwerk over dit lied.

De melodie

Ouder dan de tekst is de melodie. Willem Vogel schreef deze melodie in 1959 bij een eenvoudige tekst, waarschijnlijk afkomstig van Josephus Maria Emil Keet (1916-1995). Keet was eind vijftiger jaren van de vorige eeuw rector in Amsterdam. Keets tekst¹ luidt:

<i>O, Heiland vol genade, alleluja, U prijzen al Uw daden, alleluja. Gij staat aan alle wegen, beveiligt waar ik ga. Uw rechterhand geeft zegen, alleluja.</i>	<i>De nacht wil U belijden, alleluja, de dag Uw licht verspreiden, alleluja. Laat aarde, zon en bloemen en alles wat bestaat Uw naam en goedheid roemen, alleluja.</i>
--	--

Een grote eenvoud kenmerkt de melodie die volmaakt aansluit op het spreekritme van de tekst. Het tot spreekwoord geworden citaat van Goethe ‘In de beperking toont zich de meester’ geldt Willem Vogel bij deze melodie. Vogel beschouwde deze melodie overigens zelf als zijn beste.² De opeenvolging van de noten is hoofdzakelijk stapsgewijs. De regels 1, 3, 5 en 6 kennen aan het begin een (kleine) sprong. Daar waar de grootste sprong is, (de afstand van een kwart),

stuwt Vogel de melodie direct naar het octaaf boven de tonica. Deze stuwende melodische wending herhaalt zich in de volgende regel. Vanaf dit moment laat Vogel de melodie in de twee volgende regels tot volledige ontspanning komen door eerst in regel 7 op de mediant te eindigen en ten slotte in regel 8 op de tonica.

De melodische structuur ziet er als volgt uit: a-b-a-c-d-d-e-b.

De tekst

Willem Barnard schreef zelf over de tekst in het *Compendium* bij het *Liedboek voor de kerken*:³

Het lied “Van de lier aan de wilgen” —de titel zegt het al— beroept zich op de verhalen over de Babylonische ballingschap. Het begin van Psalm 137 is in die titel en in de aanhef van de 4e strofe herkenbaar.

In *Met uw instemming*⁴, een publicatie van de Sectie Eredienst van de Raad van Kerken, schreef men:

Nadat de melodie in handen van Ds. Barnard gevallen was, heeft deze er de tekst bij geschreven, die nu in het Liedboek is opgenomen: dat was met het oog op de Amsterdamse Nocturnen, waar toen juist, nadat de Paas- en Kerstkring reeds enkele malen gestalte hadden gekregen, de ‘feestloze’ tijd van het jaar werd doorgenomen. Maar die feestloze tijd is bij lange na niet vormeloos en zonder structuur!

Deze twee citaten verdienen toelichting. Met de feestloze tijd doelt men op de kerkelijke herfsttijd die rondom de joodse feesten begint en die volgens de christelijke kalender in de maanden september en oktober valt. De afbakening

en'

van deze kerkelijke herfsttijd is niet scherp te trekken. Daarentegen is de joodse kalender duidelijk: *Tisri* is de eerste maand van het joodse jaar en telt dertig dagen. Deze maand valt ongeveer samen met de tweede helft van september en de eerste helft van oktober van de gregoriaanse kalender. In de maand *Tisri* vallen er vier feesten:

1 en 2: *Rosj Hasjana*, Nieuwjaar
10: *Jom Kipoer*, Grote Verzoendag
15-21: *Soekot*, Loofhuttenfeest
22 en 23: *Simchat Thora*, Vreugde van de Wet

Wanneer Barnard schrijft dat dit lied zich beroept op de verhalen over de Babylonische ballingschap (597-536 v. Chr.), doelt hij op het Loofhuttenfeest. Het Hebreeuwse woord *Soekot* betekent 'tabernakels' of 'hutten'. Het Loofhuttenfeest is een vreugdefeest, een feest dat herinnert aan het moment dat de Israëlieten in hutten leefden, tijdens hun verblijf in de woestijn. Daar woonden ze buiten in takkenhutjes. Barnard wijst erop dat naast het Loofhuttenfeest ook het begin van psalm 137 herkenbaar is in zijn lied. Deze twee hoofdthema's verdienen uitleg, waardoor de verstaanbaarheid van dit lied groter wordt en dieper gaat.

De vier genoemde feesten in de maand *Tisri* zijn in het Jodendom bekend als de geduchte dagen. De geduchte dagen beginnen met *Rosj Hasjana* en eindigen na tien dagen van inkeer

Biddende Joden in de synagoge op Jom Kipoer. Schilderij uit 1878 van Maurycy Gottlieb (1856-1879)

Liedbespreking

De muziekbijlage is deze maand van de hand van Geerten Liefing. Liefing studeerde orgel, kerkmuziek, improvisatie, compositie en koordirectie aan de Conservatoria van Utrecht, Antwerpen en Rotterdam bij ondermeer Reitze Smits, Wim Henderickx, Luc van Hove en Wiecher Mandemaker. Daarnaast studeerde hij improvisatie bij Hayo Boerema en Cor Ardesch en compositie bij Peter Jan Wagemans. Geerten is sinds augustus 2007 dirigent-organist van de Heilige Bonaventura te Woerden. Daarnaast is hij assistent-organist van de Grote of St.-Laurenkerk te Rotterdam en vesperorganist van de Domkerk te Utrecht. Als organist en improvisator won hij eerste en tweede prijzen op diverse grote internationale concoursen in Schwäbisch-Gmünd, Luxemburg/Dudelange en Biarritz. In 2016 was hij winnaar van het Internationaal Orgel improvisatieconcours te Haarlem, waarna een internationale concertpraktijk aanving.

Geerten is uitgebreid geportretteerd in Muziek & Liturgie nr. 6 (december) 2014.

met *Jom Kippoer*. Deze tiendaagse periode is de tijd om terug te kijken naar het verleden, een balans op te maken en nieuwe doelen te stellen. Wanneer de link gelegd wordt met de Israëlieten die in ballingschap leefden, komen er lijnen bij elkaar. De tekst van psalm 137 komt dan in verhouding te staan tot de ballingen en tot Barnards tekst.

‘Wij moeten Gode zingen’ is zingen op bevel. Dat is wat de Israëlieten overkwam. De Babyloniërs, diegenen die de Israëlieten mishandelden, vroegen hen om een lied te zingen over Sion. Sion, de berg van Jeruzalem. De plek waar het joodse volk zich met hun God verenigd voelde. Aan hen werd gevraagd te zingen over de tempel die door de Babyloniërs tot puin was geslagen. Psalm 137 is een lied op Sion waarin de Israëlieten uitzingen waarom ze geen lied op Sion kunnen zingen. Dit lied is een vitale kracht tegenover de chaos waarin de Israëlieten zich bevinden. Met dit ‘zingen op bevel’ legt Barnard ons de woorden Halleluja (loof de Heer), Kyrie (Heer, ontferm U) en Misericordia (genade, barmhartigheid) dicht bij elkaar in de mond. Geheel overeenkomstig de joodse feesten in de maand Tisjri.

Wie nu de tekst van Barnards ‘Wij moeten Gode zingen’

zingt, hoort de verbanden met de joodse feesten en met Psalm 137. De vreemdelingen in strofe 1 krijgen hiermee gezicht: dat zijn de ballingen die de Heer lof zingen. Strofe 3 opent met ‘al leeft uw volk verschoven’. Dít tekst kende Barnard omdat hij samen met Muus Jacobse de Geneefse Psalm 25 had vertaald. In die Geneefse psalm staat in de achtste strofe ‘eenzaam ben ik en verschoven, ja de ellende drukt mij neer’. Ellende betekent letterlijk ‘uitlandig’. Daarmee raakt en haakt het aan de ballingen.

In strofe 4 citeert Barnard Psalm 137 vers 2. De tweede helft van deze strofe is naar Johannes 4:46 en is, volgens de *Adem van het jaar*⁵ de evangelielezing voor de twintigste zondag na Pinksteren én de zondag waarop dit lied aanbevolen wordt als lied voor de zondag. Zowel de eerste als laatste regel van dit lied luidt: ‘Wij moeten Gode zingen, halleluja’. Barnard ontleende dit aan Psalm 108. De psalm die, wederom volgens de *Adem van het jaar*, als hallelujagezang genoemd wordt.

Barnard wist van samenhang en samenzang. Barnards teksten zijn tijdloos én aan de tijd. Een lied van gevangenschap dat hier bevrijdend uitgezongen wordt! •

Noten

¹Tekst overgenomen van de singel waarop jongenssopraan Jan Nelissen dit lied zingt, begeleid door Willem Vogel, orgel en Elly Dorgelo en Tiny Vogel, blokfluit. Artone, PE20.022, 1965.

²Sebastiaan 't Hart, ‘‘Ik ben opgevoed door de gemeente.’’ Willem Vogel negentig jaar’. In: *Muziek & Liturgie*, jaargang 79 nr. 3 (juni 2010).

³Willem Barnard, toelichting bij gezang 301, in: W.G. Overbosch e.a. (red.), *Een compendium van achtergrondinformatie bij de 491 gezangen uit het Liedboek voor de kerken*, Zoetermeer, 1998 (derde druk), p. 701.

⁴Ds. K. Bisschop, ds. W.G. Overbosch en prof. dr. H.J. Wegman (red.), *Met uw instemming*, eerste jaargang, aflevering 1 (september 1973).

⁵De *adem van het jaar* (1975) is een liturgische studie waaraan dr. Willem Barnard medewerking verleende. Een uitgave van de Prof. Dr. G. van der Leeuw Stichting.